

Integraation taloudellisten vaikutusten arvioinnista¹

REINO HJERPPE

Valtion taloudellisen tutkimuskeskuksen julkaisussa *Suomi Euroopan yhteisön jäseneksi? Taloudelliset vaikutukset* julkistettiin ulkoasianministeriölle annetun selvityksen tulokset EY-jäsenyyden taloudellisista vaikutuksista, maatalouden yhteismarkkinoista ja verotuksen harmonisointitarpeesta verrattuna ETA-vaihtoehtoon. Selvitystä on kritisoitu sekä lehdistössä että edellä professori *Pertti Haaparannan* kirjoituksessa. Seuraavassa tarkastellaan tutkimustehtävän asettelua ja tehtävän toteuttamista sekä pyritään vastaamaan sekä muualla esitettyyn että Haaparannan kritiikkiin.

Tämän päivän EY keskustelun perusasetelmat ovat pääpiirteittäin samat kuin jo läntisen taloushistorian ensimmäisessä suuressa kaupan liberalisointidebatissa Englannissa 1800-luvun alkupuolella. *Ricardon* mukaan viljatullit tuli hävittää, jotta työläisten palkkakustannukset, jotka riippuivat viljan hinnasta, saataisiin kilpailukykyisiksi ja teollisuus saataisiin siten nousuun. *Ricardon* kanta lopulta voitti vuonna 1846. Englanti nousikin 1800-luvulla teollisuuden mahtimaaksi ja vasta vuosisadan lopulla Saksa ja Yhdysvallat tarjosivat sille kunnon haasteen. *Ricardon* pääasiallisena vastaavattajana oli *Malthus*, jonka mukaan vapaa kapitalismi on perusteiltaan epästabili ja johtaa suuriin työllisyyden vaihteluihin. Englanti ko-

kikin pari suurta lamakautta 1870- ja 1890-luvuilla, mutta vasta 1930-luvun lama toi kuvaan mukaan vaihteluiden tasaamiseen pyrkivän suhdannepolitiikan.

Ricardon mukaan kapitalistit ja työläiset voittavat kaupan liberalisoinnissa ja maanomistajat häviävät. Myöhemmässä kauppateoriassa *Vineristä* alkaen ongelma on muotoiltu yleisemmin siten, että kysytään kattaako kaupan liberalisoinnista syntyvä hyöty tappiot niin, että tappion kärsineille suoritettua korvauksen jälkeen jää vielä jäljelle nettohyötyä. Erikseen pohdittava kysymys on sitten, halutaanko korvaus suorittaa ja jos halutaan niin miten se on ylipäättänsä käytännössä mahdollista tehdä.

Vaikka meillä integraatiokeskusteluja ei ole totuttukaan asettamaan yllä mainittuun perusasetelmaan, niin siitähän on viime kädessä kysymys talouden kannalta tarkasteltuna. Ensimmäinen suuri debattihan käytiin EEC-vapaa-kauppasopimuksesta ja nyt käytävässä EY-jäsenyysdebatissa pohjalla ovat samankaltaiset taloudelliset etuintressit. Yhteiskunnan muutoksen vuoksi etuintressien erottaminen ei enää ole aivan suoraviivaista: esimerkiksi maatalouden harjoittajien tuloista enää alle 40 % tulee maataloudesta, muu osa on muuta tuloa (Maatalouden tulotilasto vuodelta 1988).

Suomi on jo varsin syvälle integroitunut eurooppalaiseen talouteen. Tätä osoittaa mm. se, että Suomen markan syksyinen devalvaatio järkeytti EMS-järjestelmää, vaikka Suomi ei olekaan järjestelmän jäsen. Syynä oli se, että va-

¹ Kiitän erityisesti *Timo Hämäläistä* ja *August Leppää* artikkelin laadinnan yhteydessä saadusta kontribuutiosta.

paiden pääomanliikkeiden seurauksena markan horjahtaminen havahdutti markkinat ajattelemaan sitä mahdollisuutta, että jos kerran markkakin voi horjahtaa niin miksei sama voisi tahtua myös jollekin EMS-valuutalle.

1. VATTin integraatioselvitys

Kun VATT sai 7. 10. 1991 ulkoasiainministeriöltä pyynnön selvittää ETA-sopimuksen ja EY-jäsenyyden erojen taloudellisista vaikutuksista 15. 11. 1991 mennessä, oli selvää, ettei mihinkään uusiin perustutkimuksiin ollut mahdollisuuksia, vaan oli nojaututtava pääosin siihen tutkimus- ja selvitysmateriaaliin, joka maassa oli jo käytettävissä jäsenyyden vaikutusten arvioimiseen. Vertailukohtana oli toki Ruotsin virallinen EY-jäsenyysselvitys, jossa oli tyydytty pääasiassa kuvailemaan tulevaa uutta tilannetta. Katsottiin kuitenkin mahdolliseksi mennä hieman pitemmälle tarkastelemaan yhteisen maatalouspolitiikan ja verotuksen harmonisoinnin sekä partiaalisia että kokonaistaloudellisia vaikutuksia.

ETA-sopimuksen sisällöstä on maassa jo runsaastikin selvityksiä ja tietoja, joskin taloustieteellinen tutkimus asiasta on monilta osin kuitenkin vasta orastamassa. Ansiokkaita selvityksiä on laatinut aiheesta mm. *Ilkka Kajaste*. Sen sijaan kokonaisvaltaisia selvityksiä jäsenyyden taloudellisista vaikutuksista ei juuri ollut käytettävissä.

Vaikka julkisuudessa kriittisimmät arviot ovat luonnollisista syistä saaneet eniten palstatilaa, niin on myös puheenvuoroja, joissa VATTin selvityksen luonne on mielestämme oikein ymmärretty. (Ks. esim. entisen intergatioministeri *Jussi Linnamon* kirja-arvostelu Helsingin Sanomissa 13. 1. 1992, toimitusjohtaja *Pentti Vartian* haastattelu Kauppalehdessä 14. 1. 1992 ja tri *Sampsa Saralehdon* arvio: VATTin tutkimus näyttää suunnan Kauppalehdessä 23. 1. 1992).

Selvityspyynnö kattoi kolme osaa: 1. Taloudelliset vaikutukset (kokonaisvaltainen selvitys, jossa olisivat mukana vaikutukset taloudelliseen kasvuun, ulkomaankauppaan, hintara-

kenteeseen, yritysten sijoittumiseen jne.). 2. Maatalous, mukaan luettuna kalastus. 3. Verotus.

On tärkeätä huomata, että toimeksiannossa ei puhuta suinkaan kaikkien mahdollisten ETA-sopimukseen liittyvien teoreettisten vaihtoehtojen selvittämisestä vaan nimenomaisesti ETA-sopimuksen ja EY-jäsenyyden erojen selvittelystä. Tällöin puhutaan eräänlaisesta ETA- ja EY-vaihtoehtoihin sisältyvän differenssin tutkimisesta. Eräissä arvosteluissahan on viitattu monenlaisiin ETA-vaihtoehtoon liittyviin potentiaalisiin kauppasopimuksiin, joista ei ole kuitenkaan mitään konkreettisia suunnitelmia olemassa, joten niitä ei luonnollisesti ole voinut ottaa tarkasteluun. Ei myöskään toimeksiantaja niitä edellyttänyt.

Edelleen on syytä huomata, että selvityksessä ei kajota tulliliittokysymykseen siitä yksinkertaisesta syystä, että asia oli annettu tullihallituksen selvitettäväksi. Samoin rahaliiton vaikutuksia on kuvattu vain suppeasti talouspolitiikkaa käsittelevässä luvussa, koska tämä työ puolestaan oli sovittu tehtäväksi Suomen Pankissa ja valtiovarainministeriössä. KESSU-mallin laskelmissa rahaliiton vaikutus kuitenkin otettiin huomioon korkoerona ETAn ja EY-jäsenyyden välillä.

Aikataulu huomioon ottaen oli rajoituttava toimeksiannon puitteisiin, sillä *Haaparannan* tavoittelema ambitiotaso voisi tosiaankin edellyttää 3—4 vuoden tutkimusprojektia. Kun asia oli kiireellinen, ei vaihtoehtoja paljon jäänyt. Näinhän itse asiassa meneteltiin myös UM:n muissa asiaa koskevissa toimeksiannoissa, joiden tulokset on julkaistu hallituksen integraatioselonteon liitteissä. Näin ollen VATTin työ vastannee näiltä osin muita valtion hallinnossa tehtyjä osaselvityksiä.

Kokonaistaloutta koskevan osan lisäksi, jossa ETA vaihtoehto on rakennettu TASKUn vuonna 1990 julkaiseman pitkän aikavälin kehitysarvion pohjalle, selvitys sisältää verraten perusteellisen kuvauksen EY:n yhteisestä maatalouspolitiikasta ja sen mahdollisista budjetivaikutuksista. Nekin tosin jäävät riippumaan lopulta jäsenyysneuvottelujen tuloksista. Lisäksi raportissa on kuvaus EY:ssä harmonisoinnin kohteena olevasta verotuksesta. Verovaikutuk-

sista esitetään myös tuottoarvioita, jotka nekin tarkentuvat jatkossa analyysin edetessä vähän pitemmälle.

2. Laskelmien lähtökohta-oletukset

ETA-sopimuksen ja EY-jäsenyyden keskeisimmät institutionaaliset talouteen vaikuttavat erot ovat verraten helposti lueteltavissa:

— Osallistuminen EY:n päätöksentekoon ja sen myötä osallistuminen talouspolitiikan koordinointiin ja talouspolitiikan valmisteluun. Samalla joudutaan ajan mittaan sitoutumaan yhä syvemmälle eurooppalaisen talouspolitiikan linjauksiin;

— osallistuminen rahapoliittiseen yhteistyöhön EMS:ssä ja myöhemmin mahdollisesti myös EMUssa;

— osallistuminen EY:n tulliliittoon;

— osallistuminen EY:n yhteiseen maatalouspolitiikkaan;

— osittainen verotuksen harmonisointitarve;

— osallistuminen EY:n yhteiseen budjettiin.

Merkitystä on myös yhteisellä kilpailupolitiikalla ja osallistumisella täysimääräisesti EY:n koulutus- ja teknologiaohjelmiin. Näillä on välillistä vaikutusta hinnanmuodostukseen, kansantalouden tuotantofunktion teknologiaparametreihin ja työpanoksen tietotaitoon pitkällä aikavälillä.

Mielipiteet erojen taloudellisesta merkityksestä näyttäivät menevän kovasti ristiin. Toisissa puheenvuoroissa korostetaan sitä, ettei merkittäviä eroja ole. Miltei samaan hengenvetoon kuitenkin esitetään, ettei ole mahdollista osallistua yhteiseen maatalouspolitiikkaan tai tulliliittoon tai rahaliittoon niiden taloudellisten seuraamusten vuoksi.

On väitetty, että analyysi olisi harhaanjohtava siksi, että kaikki erot ETAn ja EY-jäsenyyden välillä voidaan poistaa omilla toimenpiteillämme. Edellä olevan luettelon perusteella näin ei voida olettaa. Vaikka päätöksentekijät tähän pystyisivätkin, niin olennaisinta asiassa on sen toimintaympäristön muutos, jossa taloudenpitäjät joutuvat toimimaan.

Tarkkaan ottaen kaikki eroiksi mainitut asiat edellyttävät jokainen erillisen sopimuksen te-

kemistä EY:n kanssa. Näin ollen omin toimenpitein ei voida saavuttaa täysin identtistä tilannetta. Omilla sopeutumistoimenpiteillä voidaan toki lähentyä EY:n tilannetta taloudellisten vaikutusten osalta ja tämä luonnollisesti edesauttaisi sopeutumista myös jäsenyyteen ja pienentäisi laskettuja vaikutuseroja. Vaikka laskisimmekin maatalouden tuottajahinnat omin toimenpitein EY:n tasolle, niin EY:n markkinoille pääsy joka tapauksessa edellyttää erillistä sopimusta EY:n kanssa, sillä muutoin maataloustuotteiden mahdollinen vienti EY-alueelle ei toteutuisi.

Omien vapaakauppasopimusten ylläpitäminen puolestaan aiheuttaa rajakontrollien ylläpitämisen alkuperäsääntöjen vuoksi jne. Arvostelijoita pyytäisimme antamaan myös sen ajankohdan, jolloin sosiaali- ja valtiovarainministerimme esittäisivät ETAssa alkoholiveron alennuksen eduskunnalle. Laskelmissa ei voitu tällaista ennustetta tehdä, toimenpide on sentään mahdollinen.

3. KESSU-mallilaskelmien tulokset

Eniten kiistaa on aiheuttanut KESSU IV:llä suoritettu kokonaistaloudellinen laskelma, joka sivumäärältään tarkasteltuna muodostaa selvityksestä vain pienen osan.

Kokonaistaloudellisten pitkän aikavälin rakenteellisten laskelmien tekemiseen KESSU IV lienee edelleen paras meillä käytettävissä oleva laskentaväline. Tärkeä kysymys on se, miten hyvin se soveltuu annetun probleeman analysointiin. KESSUhan on rakennettu ennen kaikkea keskipitkän aikavälin rakenne- ja talouspolitiikka-analyysien tekoon.

KESSU on ollut osa suomalaista talouspoliittista päätöksentekoa jo lähes parikymmentä vuotta. Sen käyttöön on tutustunut mm. yli 1 200 päättäjää SITRAn talouspolitiikan johtamiskurssilla. Nykyisestä eduskunnastakin tiettävästi yli puolet on tutustunut sen käyttöön. Malli ei siis ole outo päätöksentekijöillemme ja heillä on ollut mahdollisuus arvioida sen käyttömahdollisuuksia eri päätöstilanteissa. Asia olisi toinen, jos välineenä olisi uusi, vielä testaamaton malli.

On otettava huomioon se, että laskennan kohteena oli vain ETA-sopimuksen ja EY jäsenyyden välisten erojen analysointi — edellä esitetyin rajauksin — ei suinkaan koko integraatioprobleema sinänsä. Mallilaskelmassa tulliliiton kauppavirtavaikutukset oli jätetty kokonaan ulkopuolelle kuten raportissa selvästi todetaan. Samoin rahaliiton vaikutus oli pelkistetty ainoastaan korkoeroon. Rahaliitolla on huomattavia muitakin vaikutuksia, itse asiassa se on ehkä ETAn ja EY-jäsenyyden välillä taloudellisesti merkittävin ero pitkällä aikavälillä pyrkiessään stabiloimaan taloudenpitäjien toimintaympäristöä.

Laskentaprobleema voidaan siis itse asiassa tulkita differenssiksi, joka aiheutuu siirtymisestä yhteiseen maatalouspolitiikkaan EY:n kanssa, valmisteverojen harmonisoinnista sekä korkoerosta. Suomen kansantalouden taustaltaan on jo pitkäaikainen sopeutuminen länsi-Euroopan integraatioon FINEFTAn ja EY-vapaakauppasopimuksen muodossa. Useimmat kritisoijatkin ovat juuri väittäneet intuitiivisesti, ettei EY-jäsenyyden aiheuttamista muutoksista enää aiheutuisi juuri merkittäviä eroja. Ja laskelman tuloshan osoittaakin, ettei niistä aiheudu sen suurempaa tuotannon tasoeroa kuin mitä Suomen kansantalous viime vuoden aikana jäi jälkeen EY:stä keskimäärin.

Keskittyminen maatalouteen ja verotukseen tarkastelematta kokonaistaloudellisia vaikutuksia olisi ollut puutteellista, koska varmasti tiedämme, että kokonaisvaikutus ei synny pelkästään näitä osittaisvaikutuksia tarkastelemalla. Mutta kuten jotkut kriitikot *Haaparanta* mukaanluettuna ovat todenneet, ei laskelma rajauksistaan johtuen ole suinkaan todistus EY-jäsenyyden kaikista mahdollisista taloudellisista vaikutuksista. Asia pitää siis palauttaa oikeisiin mittasuhteisiinsa. Laskelman ehdollisuutta on korostettu.

Etukäteen on tiedossa, että maataloudelle aiheutuu yhteisestä maatalouspolitiikasta sopeutusongelmia. Välillisen verotuksen alentaminen merkitsee sitä, että valtio menettää verotuottojaan. Vain näitä muutoksia tarkastelemalla päädyttäisiin siihen, että integraation taloudellinen vaikutus on negatiivinen. KES-SU-mallin avulla on mahdollista tehdä eräs ko-

konaistarkistus osittain muutosten yhteisvaikutuksista. Lisäksi laskelma auttaa jäsentämään EY-jäsenyyden potentiaalisia taloudellisia vaikutuksia.

Maatalouslaskelmaa eräät ovat arvostelleet siitä, että maataloustuotannon lasku on arvioitu liian pieneksi, vain $\frac{1}{3}$ -osaksi nykytuotannosta. Maatalouden pitkän ajan tarjontajousta ei olekaan estimaatteja saatavissa. Siksi tuotannon tason lasku on arvio. Maatalouden sopeutustarve jää lisäksi riippumaan mahdollisen sopimuksen sisällöstä, mikä ei tietenkään ole nyt tiedossa.

Valmisteverojen alennusvaikutuksesta on myös puhuttu runsaasti. Tällöin on hyvä huomata, että mallissa valmisteverojen alennus on osa kokonaispakettia, jossa siirrytään maatalouden korkeahintalinjasta matalahintalinjaan. On etukäteen varsin selvää, että alkoholiveron alennuksen vaikutus kulutusvektoriin on erilainen tilanteessa, jossa ruuan hinta on korkea kuin tilanteessa, jossa se on matala. Nykyoloissa ei välttämättä olekaan kovin järkevää alentaa alkoholiveroa yksittäisenä toimenpiteenä ja sitäpaitsi valtiolla ei siihen taitaisi nyt olla varakaan. Sen sijaan lasketun kokonaispaketin kotimaan matkailua ja palveluelinkeinoja suosivan vaikutuksen voi odottaa luovan työpaikkoja.

Hyvin keskeinen rooli valmisteveron alennus-matalahintajärjestelmään siirtymisessä on nimellispalkkojen reagointi. Historiallisella 7 %:n inflaatiolla estimoidut hinta-palkkayhtälöt eivät päde enää tilanteessa, jossa valuuttakurssi ensin kiinteytyy olennaisesti EMS:ssä ja myöhemmin EMUssa kurssiepävarmuus kokonaan poistuu. On odotettavissa, että tämä otetaan huomioon myös työmarkkinaosapuolten välisissä palkkaneuvotteluissa.

Eräs kriittinen kohta on kilpailun toteutumisen tulevaisuuden Suomessa. Mallilaskelmassa on oletettu kilpailun toimivan normaalilla tavalla siten, että suhteellisten hintojen vektori lähestyy EY:n hintatasoa rajojen avautumisen seurauksena. Tietty suhteellisten hintojen ero jäänee, sillä Suomi on etäällä EY:n markkinoista ja muodostaa siten eräänlaisen luonnollisen monopolin. Jos kilpailupolitiikan valvonta jää tehottomaksi, voi vaarana olla, ettei

integraation kautta luvassa olevia kilpailuetuja saavutetakaan. Tämän vaaran torjuminen edellyttää myös kilpailututkimuksen ja mahdollisesti myös kilpailulainsäädännön edelleen kehittämistä (mm. hallitseva markkina-asema, fuusiokontrolli tms.).

Integraation dynaaminen kasvuvaikutus voi itse asiassa olla huomattavasti suurempi kuin KESSU-mallin antama tuotannon tasojen ero. Uuden kasvuteorian mukaan resurssien uudelleenallokaatiosta syntynyt staattinen tehokkuusetu voi johtaa talouden kasvuvauhdin nopeutumiseen pysyvämminkin. KESSU IV -mallilla simuloitujen allokatiomuutokset voidaan katsoa osin tällaisiksi staattisiksi allokatiomuutoksiksi. ERM:n mukanaan tuoma korkoeromuutos on vaikutuksiltaan toisentyypinen: kun se lisää investointeja se lisää myös kasvua tarkasteluperiodin aikana. Tämä vaikutus on siis dynaaminen eikä allokatiivinen, kuten maatalouden rajasuojan alentaminen ja siihen liittyvä eurohintatasoon lähentyminen.

KESSU IV laskelma ei sisällä EMUn pitkän ajan kasvuvaikutuksia. EY:n komission arvioiden mukaan talous- ja rahaliiton vuotuisen talouskasvua nostava vaikutus voi uuden kasvuteorian mallien mukaan olla 0.4—0.7 prosenttiyksikköä vuodessa pysyvästi. Komission oma estimaatti on 0.7 prosenttiyksikköä ensimmäisen 10 vuoden aikana ja tämän jälkeen 0.25 prosenttiyksikköä. Tällainen pysyvän kasvun nopeutuminen olisi jo huomattavan suuri ja nostaisi pitkällä aikavälillä kansantuotteen tasoa todella tuntuvasti. Näissä luvuissa ei ole vielä mukana riskin vähenemisen vaikutusta. EMUhan loisi yrityksille stabiilin toimintaympäristön, mikä olisi omiaan kannustamaan investointeja. Tätä asiaa lienee meillä tarkoitettu puhuttaessa imago-efektistä, vaikka siihen liittyy rahataloudellisen vakauden lisäksi myös koko yleiskuva maasta investointikohteena.

Yritysilmapiirissä vallitseva epävarmuus voi vähentyä kahta tietä. Valuuttakurssiriskin poistumisella on otaksuttu olevan tuntuva vaikutus suoriin investointeihin. Mikään valuuttakurssimuutoksilta suojautumisen mekanismi ei täysin korvaa kiinteää kurssia. Toiseksi inflaatiovauhdin vaihtelu on merkittävä investointiepävarmuutta lisäävä tekijä. Teollistuneilla mail-

la reaali-pääomainvestointeihin liittyvä riskipreemio — riskipitoisten osakkeiden ja valtion obligaatioiden välinen korkoero — on yleensä 8—10 prosentin suuruusluokkaa. Jos EMU alentaa investointiin liittyvää riskiä, tämä riskipreemio alenee. Tämä alentaa yritysten pääomakustannuksia ja kannustaa investointeja. *Baldwinin* estimaattien mukaan riskipreemion alennus voisi johtaa 5—10 prosentin tasoeroon investoinneissa.

4. Haaparannan kritiikki

Haaparannan kritiikki kohdistuu paitsi lähtökohtaoletusten väitettyyn tarkoitushakuisuuteen myös KESSU-mallin käyttöön, koska ekonometrinen malli on hänen mielestään täysin sopimaton integraation vaikutusten tarkasteluun. Syyn vierittäminen raportin huonoudesta pelkästään UM:n tai pääministerin niskoille on kuitenkin kohtuutonta. Kyllähän VATT olisi voinut ilmoittaa, ettei se voi käytettävissä olevassa ajassa mitään laskelmia esittää. Onhan kokonaistaloudelliset vaikutukset ETA-selonteossakin kuitattu vain lyhyellä kvalitatiivisella toteamuksella.

Haaparanta ei halua perustaa myönteistä EY kantaansa taloudellisiin argumentteihin eikä varsinkaan VATTin laskelmiin. *Haaparannan* tekstissä on kuitenkin myönteisen EY kannanoton taustalla nähtävissä paitsi EY:n päätöksentekoon osallistuminen ja sitä kautta hyvinvointivaltion turvaaminen ml. tasa-arvoasiat myös taloudelliset argumentit. Tilanne voisi olla verrattavissa maataloustuen nk. ei-taloudellisten tavoitteiden puolestapuhujiin, kun kaikki tavoitteet on kuitenkin todettu taloudelliseksi (*L. Alan Winters, The So-Called »Non-Economic» Objectives of Agricultural Support, OECD Economic Studies No. 13, Winter 1989—1990*).

Seuraavassa käydään tarkemmin läpi *Haaparannan* esittämiä huomautuksia. *Haaparanta* kritisoi ensinnäkin sitä, ettei ekonometrisella mallilla voi selvittää sitä, miten annetut resurssit kohdentuvat uudelleen, kun talous siirtyy epätäydellisestä kilpailusta vapaaseen kilpai-

luun. VATTin pyrkimys tämällytyypisen analyysiin käyttäen hyväksi ekonometrista KESSU-mallia on *Haaparannan* mielestä täysin sopimatonta.

Tämä on periaatteessa tärkeä kysymys. Selvityksessä viitattiin yleisen tasapainon malleihin maatalouden ja kilpailun tehostumisen vaikutuksia tarkasteltaessa ja todettiin näiden mahdollisesti antavan KESSU-mallin tuottamaa suuremman hyvinvoinnin lisäyksen. Tämä on toki luontevaakin, jos tarkasteluhorisonttia pidennetään ja annetaan tuotannontekijöiden liikkua vapaasti sektoreiden välillä. Käytännössä yleisen tasapainon mallit joudutaan nekin kalibroimaan, so. ottamaan mallin parametrit mm. ekonometrisista tutkimuksista sekä usein harkinnanvaraisesti, ja ne tuottavat lukuja joita Haaparanta teoreettisena taloustieteilijänä inhoaa. Lukujen massaa löytyy esim. *J. David Richardsonin* katsauksesta »*Empirical Research on Trade Liberalisation with Imperfect Competition: A Survey*», OECD Economic Studies No. 12, 1989.

KESSU-mallia voidaan käyttää rakenneanalyysissä tietyin rajoituksin pitkälle viedyn disaggregoinnin ansiosta, ja se soveltuu myös siirtymäongelmien tarkasteluun kuten *Haaparantakin* toteaa. Suomessa kokeilluissa yleisen tasapainon malleissa perusaineistona on sama KESSUssakin käytetty panostuotostieto. Rakennemuutospainet on tehty hintavertailujen avulla lopputuote-erittäin kilpailevan hinnoittelun vaikutusta jäljittäen. Tästä on päädytty toimialoitettiin hintatasoeroihin.

Mm. *Risto Vaittisen* tutkimuksen perusteella voidaan päätellä, ettei KESSU-mallin antama tulos ainakaan liioittele maatalouden sopeutumisen ja kilpailun tehostumisen vaikutuksia. Suomen taloudessa vääristymät resurssien tehokkaasta allokaatiosta lienevät selvästi monia muita maita suuremmat, joten hyödytkin integ-

raatiosta ovat suuremmat. Siirtymäkausi voi silti olla ongelmallinen.

Haaparannan huomautus suomalaisten yritysten riskipitoisuudesta ei tunnu perustellulta, kun jo nyt rahalaitosten luulisi ottavan viime vuosien kokemusten jälkeen yritysten erilaisen riskipitoisuuden huomioon. Maatalouden osalta riskillä lienee vähemmän merkitystä, kun investointejakaan ei tulo-odotusten kaventuessa kovin paljon tarvita.

Alkoholin verotusta voitaisiin kyllä ilman EY-jäsenyyttäkin alentaa kuten edellä todettiin, ja tässä *Haaparannan* esittämään analyysiin on helppo yhtyä. Selvityksessäkin jo huomautettiin tasapainotetun budjetin kerroinanalyysistä, että alkoholin verotuksen laskulla ei ole muita taloudellisia vaikutuksia, jos verotusta toisaalla vastaavasti kiristetään kuin tottuminen eurooppalaiseen kulttuuriin.

Haaparannan toivomus vaihteluvälien esittämisestä toteutuu edellä sanotun perusteella, kun jokainen saa hakea omien mieltymystensä mukaisia integraatiotuloksia vetoamalla kunkin lähtökohtaoletuksen antamaan tulokseen. Kokonaisarvio ei kuitenkaan vaikuta ylioptimistiselta, kuten edellä on todettu.

Kokonaisuutena *Haaparannan* kritiikki on rakentavaa, vaikka närkästys tulosten »yksisilmäisyyteen» tuleekin korostetusti esiin. On selvää, että VATTin selvityksestä puuttuu toimialoitainen sopeutumisongelmien tarkastelu, johon aika ei todellakaan riittänyt.

Toistettakoon vielä lopuksi, että mallilaskelma oli vain yksi osa VATTin selvitystä. Mallilaskelmaa ei tarkoitettu tuomariksi kiistassa vaan yhdeksi lisäinformaation lähteeksi. Mallilaskelman avulla ei ole luvattu EY-jäsenyyden tuovan täystyöllisyyttä, yleistä nimellishintojen tai -palkkojen laskua eikä mallilaskelma suinkaan estä Suomen taloutta kokemasta suuriakin vaikeuksia tulevaisuudessa.